

Oponentní posudek disertační práce Mgr. Vladimíra Ješko

Práce Mgr. Vladimíra Ješko nazvanou *Kontingence jako princip existence člověka a světa v pojetí raného Sartra a Richarda Rortyho* je rozdělena do dvou částí, z nichž první se zabývá srovnáním Sartrova a Rortyho pojetí kontingence člověka a světa, zatímco druhá sleduje vztah totalitarismu a demokracie prismaticem kontingence, v závěru autor zasazuje své výklady do širšího, utilitaristického výkladu, s nímž se ztotožňuje.

V první části nacházíme jednak výklad Sartrovy rané filosofie (psychologického relativismu), Rortyho pragmatismu a zejména jejich přístup k otázce po možnosti vědeckého poznání či spíše jeho objektivitu. Zde je třeba kriticky poznamenat, že ačkoli nelze říci, že by podání Sartrovy filosofie čtyřicátých let bylo nesprávné, přece jen je bez patřičné souvislosti s jeho fenomenologickým východiskem zploštělé a schematické; proto se snad může jevit Rortymu bližší, než je tomu, podle mínění oponenta, ve skutečnosti. Dodejme, že interpretace Sartrovy filosofie, kterou rozvíjí Ješko odhlíží od pozdějšího myšlení tohoto autora, které vyústí v přihlášení se k marxismu, přesněji historickému materialismu jako k filosofii naší doby, vůči níž je existencialismus pouhou ideologií (*Kritika dialektického rozumu*). Nedluží nám autor přece jen krátké vysvětlení jak Sartre dospěl od kontingence lidské existence k historické nutnosti? Byl to obrat v jeho myšlení nebo důsledek?

Autorova kritika Rortyho odmítání korespondenční teorie pravdy a s tím souvisejícího pojmání objektivitu přírodovědeckého poznání jako sociálního konstruktů se oponentovi rovněž jeví jako nedostatečná. Tvzení, že Rortyho pojetí je nesprávné, protože je „nevyvrátitelné“ ve smyslu Popperova kritéria vědeckosti, by bylo třeba doložit preciznější argumentací – zajisté autor to nemíní tak, že cokoli neumíme vyvrátit je nevědecké. Rortyho přístup k objektivitě vědeckého poznání je konsekventním pokračováním odmítnutí metafyziky (zejména platonismu) a „obratu k jazyku“: naše myšlení se odehrává v jazyce a pravda je vlastností jazykových výrazů. Odvolávat se proti tomu na „objektivní tvar skutečnosti“ (v jakém smyslu objektivní? – snad v protikladu k subjektivnímu? – proč „tvar“? – hrozí snad beztvorost skutečnosti?) znamená to něco jiného než návrat k platonismu? Nic proti tomu, ale pak by bylo třeba z toho vyvodit důsledky pro vlastní pojetí, včetně kontingence.

V části druhé se Ješko snaží obhájit demokracii proti totalitarismu s použitím pojmového instrumentaria kontingence získaného v části první. Pojem totalitarismu odvozuje od Popperova pojetí v díle *Otevřená společnost a její nepřítel*; je tedy společností uzavřenou a týká se právě tak nacismu a komunismu jako středověké křesťanské společnosti či orientální despotie. Definice totalitarismu, kterou předkládá vlastně postihuje všechny společnosti s výjimkou moderní liberální demokracie a tak se zdá poněkud fouknutou. Účelu, jemuž má posloužit příliš nepřispívá. Tím je snaha prokázat, že sociální normy nelze odvodit od pojmu „lidská přirozenost“ (nic takového neexistuje), ale že jsou výsledkem konsenzu, který má povahu kontingentní. Za těchto okolností je ovšem velmi nesnadné prokázat, proč konsenzus na demokratických hodnotách je lepší než konsenzus na principech totalitních. Autor zdůrazňuje, že právě pro kontingentní povahu takového konsenzu je nesprávné vnucovat demokracii společností, které tento konsenzus nesdílejí. Jako příklad nesprávného postupu uvádí Irák. K tomu si neodpustíme poznamenat, že při vší problematičnosti rozhodnutí

prezidenta Bushe se primárně nejednalo o snahu vnutit demokracii, ale o nutnost řešit konkrétní situaci na středním východě, kde Saddám Hussein vyvolal několik válek se stotisícovými počty obětí, v poslední byl poražen a přijal podmínky příměří, které neplnil. Navíc záměrně vyvolával dojem, že vyvíjí zbraně hromadného ničení (jak se později ukázalo se záměrem zastrašit Írán). Sporné na americkém útoku bylo pouze to, zda je třeba nového mandátu RB OSN či zda stále platí původní z první války v zálivu. Nyní se dostáváme k meritu věci: měl prezident Bush ponechat starý konsenzus a dosadit nového diktátora či „vnutit“ Iráčanům demokratickou proceduru, aby mohli hledat nový konsenzus? Narážíme samozřejmě na otázku, zda se může konsenzus na demokratických hodnotách či jejich opaku ustavit jinak než demokraticky.

Jiný příklad: hlavní proud německé kulturní publicistiky se shodoval ve dvacátých a třicátých letech, že plytký liberalismus a demokracie neodpovídají německé filosofické a kulturní tradici. Hitler získal své diktátorské pravomoci v referendu, v němž demokraticky zvítězil. Otázka zní, zda kdyby nevyvolal válku a „mírově“ likvidoval v koncentračních táborech šest milionů spoluobčanů, měly by demokratické státy povinnost pouze přihlížet či právo zakročit? Pokud se Ješko a Rorty přiklánějí k první variantě, měl by následovat požadavek na odstranění pojmi „humanitární intervence“ z platného mezinárodního práva. Ostatně demokracie byla poraženému Německu brutálně vnučena spojenci.

Poslední poznámku věnujme pojmu „lidská přirozenost“. Nejedná se o pojem biologický, jak jej zdá se chápe autor, ale o pojem metafyzický. Nejedná se tedy o realitu zjištěnou novověkými přírodovědeckými metodami (a v tom smyslu je to pojem vysoce problematický). V tradici aristotelské filosofie nevyjadřuje konstatovaný fakt (že z faktu nelze vyvodit normy ukázal Hume), ale vyjadřuje finalitu lidské existence a proto může být zdrojem norem a hodnot. Můžeme říci, že je pozůstatkem teleologického uvažování překonaného moderní vědou. Záhadou jenom zůstává, proč se vynoří vždy, kdykoli chceme říci něco podstatného o člověku. Jako například Ješko, když říká, „že univerzálním cílem života člověka je dosažení individuálního štěstí“. To by jistě neuniklo autorově pozornosti, kdyby zachoval vůči problémům, jimiž se zabýval potřebný filosofický odstup. Takto se čtenář neubrání dojmu, že spíše než o filosofické bádání, tedy o problematizování i vlastní pozice, se jedná o hledání argumentů pro předem stanovený názor.

Obecně možno konstatovat, že **autor zpracoval své téma na vysoké odborné úrovni** a to jak s ohledem na rozsah použité primární i sekundární literatury tak i na věcný výklad. Práce je **přínosná** pro srovnání filosofického pojetí kontingence u Sartra a Rortyho i pro aplikaci tohoto přístupu na oblast sociální. V tomto smyslu **vyhověl** nárokům kladeným na disertační práce.